

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука "Аз Буки"

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

ИСТОРИЯ

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

ФИЛОСОФИЯ

Възпитателски методически списание
• година XX, 2012 • номер 1

**ЧУЖДЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ**

Научно-методически списание
• година XXIX, 2013 • номер 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

8

19 – 25 ФЕВРУАРИ
2015 г.

Как ни действа деконструкцията

*Откъс от „Събитието на деконструкцията
и мястото на литературата“*

Даниела Стракова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

*„Деконструкцията действа (est à l'oeuvre),
искаме или не.“*

Жак Дерида

През последните десетилетия критиколитературната и литературноисторическата мисъл са белязани от силно изразен интерес към културното и интелектуално явление от втората половина на двадесетия век, известно под името постмодернизъм, пряко обвързано с идеята за подвижността на текста, неговата смислова отвореност и многозначност. Художественото творчество при постмодернизма е по-скоро търсене на изгровия потенциал при конструирането на текста, движенето, свободата на асоциациите, равнопоставяне на жанровите определители и възможности за неограничени междутекстови връзки. През 60-те години активно работят цяла плеяда талантлив изследователи като Р. Барт, М. Фуко, Ю. Кръстева, А. Греймас, Ж.-Ф. Лиотар, Л. Алтюсер. Осъществява се преход от структурализъм, който защитава идеята, че за тълкуване на текстовете съществуват ясни модели, до постструктурализма, предполагащ, че всеки текст поражда уникален модел на разбиране отвътре. При такава културна ситуация през 1966 г. на конференция в университета „Джон Хопкинс“ в Балтимор французинът Жак Дерида представя своя нов подход към четенето на литературни текстове, успява да засенчи създателя

Заглавието е на редакцията



www.bel.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д.п.н.
Маргарита Георгиева
E-mail: m.georgieva@abv.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 1/2015:**

МЕТОДИКА

Концептът литературна компетентност в литературнообразователния процес в средното училище / Людмила Берковска

Събитието на деконструкцията и мястото на литературата / Даниела Стракова

Ролята на учителя в реформиращото се образование на XXI век / Наташа Крумова-Христева

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА В
НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ**

За четенето и езиковото образование на утрешния ден (I – IV клас) / *Мариана Мандева, Пенка Кънева*

**ОПИТЪТ
НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ**

Проектно базирано обучение по български език и литература / *Мария Николова*

Учебният проект по български език и литература като средство за формиране на гражданска култура / *Елка Бабачева*

Предстоящо в списание „Български език и литература“ (анкета с преподаватели по български език и литература)

**РЕЦЕНЗИИ И
ИНФОРМАЦИЯ**

За креативността, която е „отвъд“ ползата / *Ангел Петров*

Книгата, в която срещата на автора и явлението прави благодатно мисленето на читателя / *Радослав Радев*

Полифункционални помагала по български език / *Нели Недялкова*

В памет на проф. Боню Ангелов (по случай 100 години от рождението на изтъкнатия литературен историк старобългарист и заслужил деятел на науката) / *Татяна Илиева*

Национална научна конференция „Павел Вежинов в българската литература“ / *Александра Антонова*

на структурния психоанализ Жак Лакан и както твърди А. Личева, „да се превърне в новата звезда на хуманитаристиката“ (Личева, 2007: 444). Тази нова стратегия, успешно или не, нейният създател нарича „деконструкция“.

Според Джефри Бенингтън коментарът за Дериде може да започне от произволно място, защото се знае, че и така ще осигури излаз към всички останали области на неговото творчество. Обнадеждени от този факт, ще се опитаме да открием какво място заема деконструкцията според нейния Главен стратег, определящ я като „събитие“, и къде се случва – чак тогава бихме могли да определяме мястото на литературата спрямо нея. В небезизвестното „Писмо до един японски приятел“, написано от Дериде до проф. Изуцу, откриваме няколко подстъпа към „предмета“ на коментара ни. Първо, неудобството на самия автор по отношение на думата „деконструкция“, документирано също така и в други изказвания. Това не е – твърди Дериде – нито сполучлива дума (тъй като твърде силно внушава това, към което не препраща, а именно деструкцията), нито пък красива (поради връзката с техническата терминология). Не е също така и „ключова“ за деридианския дискурс – както настоява самият ѝ създател – имаме усещането, че обединението на този термин и референтите, към които (не)препраща, трябва да „благодари“ само на стечение на обстоятелствата.

Второ, относно мястото – деконструкцията „не препраща към някакъв – единичен или сборен – субект, който взема над нея инициатива, и не се съобразява с някакъв обект, текст, тема и т.н. [...] тя е събитие (подч. мое), което не очаква никакво разискване, убеждение или организация от страна на субекта“. Затова – добавя нейният „баща“ – трябва да се отхвърли убеждението, че съществува нещо като „чиста деконструкция или деконструкционен проект, който да бъде завършен или попълнен“ (Дериде, 1989: 75). Според полския литературовед М. П. Марковски тя е „отворен репертоар от деконструкции, които не водят към някакъв жест и могат да бъдат разпознати чрез определени ефекти, в отделни ситуации, в разнообразни контексти“ (Марковски, 2002: 86).

Ясно съзнаваме, че в такъв случай за деконструкцията не може да се говори еднозначно, служейки си с еднороден език, подчинен на онтологията, срещу която яростно се борят нейните текстове. Но не може и да се мълчи за нея, защото, както стана ясно, всеки път тя се случва и всеки път по различен начин, или „не съществува една-единствена деконструкция“ (Дериде, 1988: 141). Стигаме до една от традиционните за изследователите на Дериде апории – нетематизируемост

на неговия проект. Затова приемаме да говорим за разнообразни деконструкционни стратегии, прилагани в различни контексти, чрез които се опитваме да откриваме (не)присъствието на деконструкцията в тях.

Къде обаче, в какво пространство можем да очакваме тези стратегии, къде можем да ги открием? Преди всичко в пространството на текста, в неговия прочит или в литературата като текст. „Деконструкцията – пише Норис – е тясно свързана с текстовете, подлагани на изследване чрез дейността на четене, която никога не съществува независимо от тях, под формата на затворена в себе си система от оперативни понятия“ (Норис, 2002: 31). Т.е. събитието на деконструкцията се осъществява в „акта на четене“, в позволеното да се открие онова, което е различно. Всъщност изглежда, „че всички добри читатели винаги са били деконструктивисти“ (Симеонова-Конах, 2011: 47). Така разбирано, четенето преодолява границите между различните дисциплини и разширява обхвата на философските изследвания по посока на литературата. Прочитът на Дериди и неговата стратегия всеки път се стреми да покаже пространството на несъгласието между това, което се има предвид, и това, което е реализирано. Освен това деконструкцията не се „приближава“ към текста фронтално в своето „четене-случване“. По-скоро се настанява по неговите видими периферии: в това, което е премълчано, маргинално, което изглежда странично и само допълващо. Съзнаваме, че тя не чете, за да изрази смисъла на текста, а за да покаже това, което остава ненапечатано и неусвоено в текста. Тя чете, за да разкрие нечетливостта на текста.

Напълно се солидаризираме с твърдението на изследователката Олга Вайнщайн, която смята деконструктивизма за стил на критическо мислене, който търси предразсъдъците и противоречията в текстове (Литературата като текст) чрез разбор на формални елементи. За нея техниката на философското съмнение, а смятаме и техниката на съмнението въобще, е известна още от гревността. Тя е напълно съпоставима с деконструктивисткия анализ. Той „разкрива недостатъчността и несъгласуваността на базовите предпоставки и по този начин разголява „несъзнателното“ в системата, това, което се промъква незабелязано през логическите ходове и фигури на речта“ (Вайнщайн, 2002: 32).

Смятаме, че анализът на текстовете предполага интердисциплинарност и в този смисъл изучаването на дадено литературно направление предполага познаване както на развитието на литературната и естетическата мисъл, така и на философски теории. В дискурсивния си проект Жак Дериди упорито търси единението на литературата и философията или едната в другата, или двете, стремящи се да сведат всичко, което е друго, към същото. Сякаш след него се оказва невъзможно да избягаме от този синтез при литературния анализ. Тук според нас е важно да уточним какво влага „бащата“ на деконструкцията в понятието творба/произведение. Съвсем в негов стил – гумата има двоен характер. Творбата принадлежи на литературата със своята институционална страна, но и не принадлежи на нея, защото я надхвърля като идиом. „Става дума за това, начевайки от съждението и твърдението, да се активират несъзнаваните запаси на разменното понятие „литература“ (Бенингтън, 1993: 253). За Дериди литературата не може да бъде определена извънтелно – в твърдения от типа „S е P“. Т.е. не съществува същност на „тази странна институция, която позволява да се каже всичко“ (Дериди, 2002: 7 – 25). От тук можем да направим извода, че нейната „литературност“ се определя от читателя, но също така, че тя е резултат, ефект от зависимостта на литературата да бъде прагматично обвързана. Същият текст или изречение могат да се появят в различни дискурсивни полета – философско, литературно, дори във всекидневната реч. В този смисъл се оказва, че границите между дискурсите не са естествени, а строго конвенционални и подлежащи на деконвенционализация. Границите се размиват, проектът на Дериди действа наддисциплинарно и има ефект върху каквото и да е действие, чието и да е съзнание, където и да е вpletен институционално.

За Дериди литературата „стои“ между институцията и идиома, но и едното е вписано в другото по правило. Тя е в еднаква степен и двете, двойно обвързана.

Литературата е нещо, което е индивидуално, самобитно, изключително, неповторимо, което „не може да се присвои“, но в същото време тя е нещо достъпно, делимо, несамобитно, поддаващо се на правилата. Така литературата може да се окаже и идиоматична институция или институционализиран идиом. Безспорно, литературата (а не поезията) е институция поне от няколко гледни точки – тя се появява в определен исторически момент – „между края на XVII и началото на XX век“ (Дерига, 1985: 133), в дадена култура – европейската, в дадена социоправна ситуация и благодарение на нея е била усвоена. Обръщаме особено внимание на факта, че за деконструктивистите литературата е усвоена като културен конструкт, а не е изконно притежание на човека. Освен това тя създава сбор от правила, конвенции, закони, въз основа на които на даден текст се приписва литературен статус. Независимо от свързването с юрисдикцията литературата е способна „да го прекрати, оспори, „да го превърне във фикция“: разбира се, без да има нищо или почти нищо като цел и създавайки събития, чиято „реалност“ или продължителност никога не е сигурна, но които именно от тази гледна точка повече *провокират към мислене* (подч. мое), ако това все още означава нещо, каквото и да е. Тук вече стои идиоматичността или надинституционалната индивидуалност на литературата. Ако се възгледаме внимателно в текстовете на Дерига, ще установим, че ако има нещо, което да свързва почти всички, това е, че те са „надхвърлили литературата“, или казано с други думи – текстовете не са се ограничили.

Джонатан Кълър смята, че когато деконструираме текстове, работим в рамките на категориите на системата с цел да я нарушим, поставяме под съмнение някакви философии или йерархични принципи и така контекстите стават безкрайни, или се разрушава традиционната логическа система. Така, ако се опитаме да открием деконструкцията при Ницше, тя също се състои в преобръщане на мисловни системи. След като има слово, текст, литература – те могат да бъдат подложени на същите стратегии на интерпретация и да се окаже например, че няма свещени текстове, във всички еднакво „става дума за разглобяване [défaire], разчленяване [dècomposer], разслояване [dèsedimenter] на структурите (всякакви структури: езикови, „логоцентрични“, „фоноцентрични“)“. Като предлага интерпретация, но и демонстративно я отхвърля, Дерига се съсредоточава повече върху самия процес на разбиране на текста – това за него е най-интересното поле за изследване. Той смята, че по своята природа писмото е антитетично, но механизъмът на нашата култура, съвременното възприятие е такова, че ние отхвърляме онези моменти, които взаимно се изключват, и по този начин се изгубва играта на означаващите. За деконструкцията всички текстове са изначално добри, обмислени и балансирани естетически, а противоречията само потвърждават тяхната дълбочина. Убедени сме, такава всъщност е природата на писмото.

Пълния текст четете в сп. „Български език и литература“, кн. 1

Училище за шампиони

Откъс от „Спорт и здраве в 7. СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград. Здравословното хранене като начин на живот“

Илияна Янева
Лилия Стоянова

7. СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград

Училище на шампиони. Днес, повече от всякога младите хора имат нужда от модели на погрешно поведение. Училище, което е възпитавало десетки велики спортисти, може спокойно да се нарече „Училище на шампиони“. Гордост и слава будят имената на Димитър Бербатов и световният шампион и рекордьор на Гинес по канадска борба Георги Гайдарджиев. Сред имената на големите спортисти са и тези на Тодор Козлодеров и Атанас Янчев – многократни медалисти на световни и европейски първенства по таекион-до, Ива Михайлова – едно от имената на тениса, които провокират следващи спортни традиции.

Спортът като традиция. Вече 16 години училището успешно осъществява подготовката по тенис на най-малките ученици от начален етап, започнала през 1998 година под егидата на Международната федерация по тенис. Малките тенисисти показват завидни умения в ежегодните спортни турнири родител – дете на празниците, организирани от професионални треньори. Тенисът е аристократичен спорт, който развива не само двигателни качества. Той дава самочувствие и надежда, че сред стотиците малки тенисисти на Седмо СОУ се крият бъдещите Цветана Пиронкова и Григор Димитров.

Заглавието е на редакцията



www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Доц. д-р Тоня Георгиева

E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактори

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Гергана Великова
0889 81 15 65

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Професио-
нално образование“,
кн. 6/2014:**

МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ

Успешни практики в професионалното образование и обучение: подготовка на младите хора за пазара на труда / Веселина Иванова

**УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ
ЖИВОТ**

Електронно обучение и компютърен дизайн (CAD) на подвързии / Ро-

сен Петков, Елица Личева, Даниела Атанасова

Тенденции в специалното обучение на децата с увреден слух в съвременните условия / Неда Балканска

МЕТОДИКА И ОПИТ

Приказки, предания и легенди на различните етноси и народи в езиково-литературното обучение на децата от началното училище / Мариета Димитрова

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Стратегия за развитие на Професионална гимназия по подемна, строителна и транспортна техника „Н. Й. Вапцаров“ – Ямбол / Моника Петрова, Янка Божкова, Станка Вълева, Милен Минков, Мима Неделчева

Използване на предимствата на бинарния урок като средство за повишаване на качеството на обучението и осъществяване на междупредметни връзки / Моника Петрова

Варианти за организиране и провеждане на практическо обучение на ученици от професионални гимназии в реална работна среда / Моника Петрова, Мария Локманджиева, Милен Минков

Добри практики за взаимодействие в интеркултурна среда между родители, ученици и учители чрез формите на извънкласна дейност / Янка Божкова

Празник на словото

Спорт и здраве в 7. СОУ „Кузман Шапкарев“ – Благоевград. Здравословното хранене като начин на живот / Илияна Янева, Лилия Стоянова

From Enterprise Classes to Yordan Radichkov's "Sparrows" / Milena Todorova

ГОДИШНО СЪДЪРЖАНИЕ

Ежегодно в края на октомври огромният училищен двор се изпълва с жизнерадостния смях и глъч на стотици ученици и техните родители и учители на спортния празник „Спортувай редовно, живеј здравословно“. Празникът се провежда под егидата на Димитър Бербатов. Информационна кампания на Националния център по опазване на общественото здраве. Проектът подкрепя идеите на Конвенцията на ООН за правата на детето и е част от национален план на България, приет от Министерски съвет, който има за цел да изпълнява тази конвенция. Партньор на инициативата е фондация „Димитър Бербатов“. На големия традиционен празник училището кани за демонстрация всички спортни клубове в града и така учениците откриват своя спорт. Тръгват по стъпките на гъвкави гимнастици, ловки тенисисти или многократните шампиони по бейзбол „Бизоните“, волейболисти, баскетболисти, футболисти, колхозчаци и плувци. Няма място за купите в училищното фоайе, а медалите намежат по крежките детски рамене.

Здравословно хранене. Начинът, по който се хранят европейските деца днес, буди тревога. Европа е изправена пред епидемия от затлъстяване: едно от всеки пет деца е с наднормено тегло, като този брой нараства с 400 000 всяка година. Съществен е и проблемът на деца, страдащи от недोхранване, лоша имунна защита и други сериозни заболявания. Поради тази причина през 2006 година Европейският парламент и съвет препоръчва една от осемте ключови компетенции за учене през целия живот да бъде: „Умения за подкрепа на устойчивото развитие, осмисляне на взаимоотношенията човек – среда и умения за здравословен начин на живот“.

Индустриализацията и глобализацията ни доведоха до свръхдинамично и стресово ежедневие. Въпреки технологичното развитие в медицината сме свидетели на все по-чести и опасни за живота ни заболявания. Най-често допускани грешки при грижите за детето са именно неадекватно хранене, самолечение и полипрагмазия (прекомерен прием на химични лекарства) и неадекватен двигателен режим.

Българинът живее средно пет години по-малко от останалите граждани на Европейския съюз. България е и на едно от първите в света места по детска смъртност!

Именно това провокира в 7. СОУ „Кузман Шапкарев“ да бъде представена лекция на тема „Защо е важно да сме здрави?“. Специален гост и лектор на инициативата бе Вили Хубенова, която е основател на академия „Бю Здраве“ и бизнес консултант по здравословен начин на живот.

Целта на образователната лекция бе да се популяризира здравословното хранене като начин на

живот, защото то е ключ към добро здраве и успех в училище и извън него. В обучителния процес се включиха учениците от петите и седмите класове, както и много учители. Под формата на лекция-беседа бяха разгледани темите за енергията на храната, силата на водата, активността и движението.

По време на събитието в рамките на един учебен час 70 ученици бяха запознати с това до какво водят небалансираното хранене и нездравословният начин на живот, бързото хранене с вредни продукти и липсата на спорт в ежедневието.

Лекторът започна лекцията си с въпроса: „Какво е здраве според Световната здравна организация?“. Тя подчерта, че „здравето е състояние на перфектно физическо, психическо и социално благополучие, не е само липсата на болест или недъг“.

Учениците бяха запознати с основните принципи на здравословното хранене според най-новите тенденции на холистичната медицина. Здравословно е разнообразното, балансирано и редовно хранене. Храната на подрастващите е свързана пряко с тяхното здраве. Бе цитиран Сервантес: „Здравето на тялото ни се кове в ковачницата на нашия стомах“. Хранителните вещества са тези вещества, които, поети чрез храната, организъмът може да използва за задоволяване на енергийните си нужди или за производство на тъкани. Затова е изключително важно да изберем качествените храни на пазара, който е зालяг от преувеличено подготвени, пакетирани храни и продукти. По-високата консумация на обработени и фаст фуд храни е причината за наднорменото тегло и проблемите със сърдечносъдовата система, до които то води в 80% от случаите.

В този период на бързо усъвършенстване на двигателни функции, говор, психика, разширяване на социалните контакти, познавателните възможности, стабилизирането на функциите на всички органи и системи и изграждането на имунната система е от изключителна важност ежедневно да се приемат всички необходими хранителни вещества: вода, белтъчини, мазнини, въглехидрати, минерали, витамини.

Експертът посъветва учениците: да избягват трите бели отрови: сол – да бъде заместена с морска или хималайска, захар – да се приемат в мед, кленов сироп вместо нея, бяло брашно – да бъде сменено с пълнозърнесто; да заменят белия рафиниран ориз с нерафиниран; да употребяват зехтин вместо олио, както и всеки ден да консумират по една шепа сурови ядки – бадеми, тиквени и слъчогледови семки, лешници, те ще повишат успеха им в училище. 80 % от храната трябва да е представена от пресни плодове и зеленчуци. Сред другите препоръки са консумирането на повече риба и ежедневно приемане на биологично активни хранителни добавки.

Силен интерес, проявен от страна на учениците, се усети при разглеждане на темата за значението на водата за тялото и нейните лечебни свойства. Те зададоха въпроси: „Каква вода да пием?“, „Какво е сребърна вода?“.

Консултантът по здравословен начин на живот аргументирано обясни за необходимостта да се консумира вода в здравословни количества, като препоръча да бъдат избягвани газирани и тонизиращите напитки. Тялото ни съдържа 75% вода. Това уникално химическо съединение се среща във всеки наш орган. Например нашият мозък съдържа 85% вода, кръвта ни – 90%, черен дроб – 90%, дори костите ни съдържат 35% вода. За ползното действие на сребърната вода бе цитиран Нобеловият лауреат проф. Зейнер, според когото приемането на оптимални количества алкална вода може да се сравни с включването на втора имунна система.

В третата разгледана тема бе подчертана необходимостта от движението и физическата активност и тяхното благотворно влияние върху здравето. Дългото стоене пред телевизора следва да бъде изместено от спортни активности и време сред природата. Като се имат предвид заседналият живот, който водят децата ни, спортът вече е по-скоро необходим, отколкото препоръчителен. Упражняването на някакъв вид спорт не само подпомага физическото развитие на детето, но и подкрепя физиологичното му израстване. Спортът развива качества като постоянство, самостоятелност, укрепва самочувствието, умения за работа в екип и като цяло подобрява физическото и психическото здраве на децата ни.

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 6, 2014 г.

Най-важна за добрия лидер е комуникацията

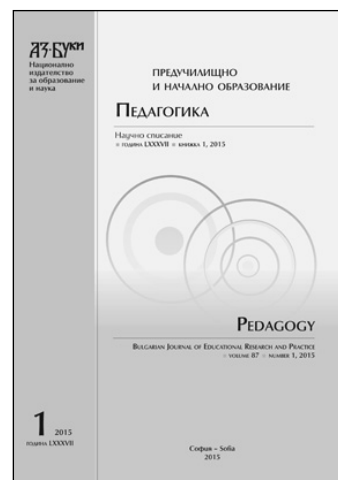
*Откъс от „Култура и лидерство
в образователни институции (резултати
от емпирично изследване)“*

Божидара Кривирадева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

През последните години у нас активно се заговори, че е налице отлив от професията „учител“. Редица университети в страната обучават млади хора в професията „учител“, младите хора проявяват някакъв интерес към професията, но малък процент от завършилите студенти започват да работят в образователната система. Опитвайки се да открием отговора на въпроса защо младите хора не проявяват активен интерес към практикуването на професията „учител“, се опитахме да проучим организационния климат и лидерството в образователните институции. Според нас една от основните причини, за да попадне или да не попадне в учителската професия младият човек, до голяма степен се дължи на отношението към тях в образователните институции, а така също и от подхода на управление, използван от директора на институцията. Ето защо в рамките на проект „Характеристики и особености на организационната култура в социални организации“ разработихме и апробирахме инструмент за проучване и анализиране на вида организационна култура в образователните институции и организации за социална работа. В провеждането на емпиричното изследване се включиха колеги от различни страни, а именно Република България, Македония, Република Полша, Руска федерация, Казахстан, Чешка република. В някои от тези държави изследването се проведе само сред работещи в организации за социална работа (Чешка република), а държавите, които

Заглавието е на редакцията



www.pedagogy.azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева

E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова

0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Педагогика“,
кн. 1/2015:**

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

**КУЛТУРА И ЛИДЕРСТВО
В ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ
ИНСТИТУЦИИ**

Организационна култура и лидерско поведение / *Вяра Гюрова*

Теоретична рефлексия на училищната култура / *Иржи Прокон*

Компетенции на директора на ресоциализираща институция / *Катажина Мирослав-Навроцка*

Култура и лидерство в образователни институции (резултати от емпирично изследване) / *Божидара Кривирадева*

The Selected Aspects of School Culture in Teachers' Perceptions / *Joanna M. Lukasik, Norbert G. Pikula*

Organizational Culture: Theory and Reality / Inna Leonidovna Fedotenko

Особености на организационната култура в образователните институции в Казахстан / *Жанат Бактыбаев*

Analysis of Organisational Architecture in Non-Business Organisations for the Purposes of Organisational Development Strategy Design / *Snezhana Mojsovska Salamovska*

125 ГОДИНИ

ПРЕДУЧИЛИЩНО

ВЪЗПИТАНИЕ В ШУМЕН

125 години предучилищно възпитание в Шумен / *Живка Тонева*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ
ПРОНИКНОВЕНИЯ

Детето като изследовател и творец – във фокуса на европейските педагогически концепции / *Боряна Иванова*

Проучване на някои страни от физическото развитие на учениците от начална училищна възраст / *Крася Кавалова*

СПОДЕЛЕН ОПИТ

Методическото обединение в детската градина за гражданско образование на децата от предучилищна възраст / *Анета Петрова, Яница Бочева*

КНИЖНИНА

Отзив за книгата „Образователен дизайн (концептуални основания и практически решения)“ / *Иса Хаджиали*

успяха да проведат изследването и в образователни институции, ще бъдат поместени в настоящия брой на списание „Педагогика“, за което искаме да изкажем искрената си благодарност за подкрепата и популяризирането на резултатите от емпиричното изследване на редакционната колегия на списанието.

В настоящата статия ще бъдат представени резултатите, получени при изследването на ръководители (директори, ръководители звена) и работещи в образователни институции в Република България.

Емпиричното изследване бе осъществено от февруари 2014 г. до май 2014 г. В него взеха участие 158 човека (на възраст от 24 до 65 год.). 170 са започнали да попълват анкетната карта, а 158 са я довършили до края. 55 от всички изследвани лица посочват, че работят в организацията между 1 и 10 години, 39 – че работят в организацията между 11 и 20 години, 25 – между 21 и 30 години, и 12 човека посочват, че работят в организацията между 31 и 40 години. 8 от всички изследвани лица посочват, че в момента заемат длъжност директор, 30 са ръководители на звено/отдел и 120 – че са служители в образователните институции. 18 респонденти от всички изследвани са мъже, а 140 – жени. В емпиричното изследване се включиха специалисти, работещи в правителствени и неправителствени образователни институции, от тях 24 респонденти работят в университет, 109 – в детски градини, основно училище, средно общообразователно училище, и 25 – в образователни центрове.

Въпросите в анкетната карта са разпределени в осем основни блока, а именно:

- общи въпроси – от 1 до 3 въпрос;
- система от ценности, стандарти на поведение – от 4 до 10 въпрос;
- девизи, лозунги, символи – от 11 до 15 въпрос;
- митове, легенди и герои – от 16 до 17 въпрос;
- характеристики на ръководителя и добрия подчинен – от 18 до 23 въпрос;
- традиции в управлението (управленски функции) и уникалност на организацията – от 24 до 30 въпрос;
- удовлетвореност от функционирането на организацията – от 31 до 37 въпрос;
- кадрова политика и демографски данни – от 38 до 43 въпрос.

При структурирането на анкетната карта бяха използвани съществуващи въпросници и анкетни карти за проучване на организационния климат и лидерството в организациите, като:

– Адаптирана анкетна карта за изследване на типа организационна култура, разработена от Томас Харисън – въпроси 20, 21, 23, 25, 26 и 27 от анкетната карта;

– Gareth R.Jones, Jennifer M. Gefrge, Contemporary management – въпроси 6, 8, 19, 24. Част от въпросите в анкетната карта са взети и са адаптирани за нуждите на емпиричното изследване от публикувания на интернет адрес <http://www.corpculture.ru/> Въпросник за диагностика на корпоративна култура.

Анализа на емпиричното изследване ще осъществим по основните блокове на анкетната карта. Целта на анализа на емпиричните резултати е да се установи видът организационна култура (силна, слаба или умерена), преобладаващ в изследваните образователни институции, и какво е влиянието на ръководителя върху тяхното функциониране.

По първия блок (общи въпроси) от анкетната карта може да се каже, че 82,28% от всички изследвани лица смятат, че тяхната организация притежава специфичен тип организационна култура, 10,76% – че не съществува такава, а останалите респонденти посочват, че не могат да определят дали е налице такава специфика. 60% смятат, че спецификата на тяхната организационна култура се състои в начина на общуване в нея, 58,46% от респондентите посочват като специфични за тяхната организация правилата и нормите, наложени в нея, 53,85% – че специфичната култура се вижда при използвания добър тон и учтиво отношение между членовете на екипа, 45,38% виждат характерните особености на културата в позитивното отношение между членовете на екипа и потребителите на образователните услуги, следвани от уважението на другия и зачитането на чуждото мнение (43,8%). Тук може да се направи следното обобщение: за работещите в образователните институции личността е особено важна. Спазването на правилата, поддържането на добра комуникация в екипа и потребителите на образователните услуги са особено важни, тъй като културата на организацията им: създава увереност, спокойствие за реализиране на ежедневните задачи по най-добрия начин (51,27%); оказва влияние върху начина на общуване (48,10%); влияе позитивно и по този начин спомага за лесно изпълнение на ежедневните задачи (39,87%); отразява се креативно, тъй като ги провокира да се развиват, да търсят отговори на въпроси, които не са поставяни досега (34,81); стимулира ги да работят по-добре и за по-кратко време да изпълняват задачите, а също така и да работят в екип (работата в екип се поощрява от ръководството (27,85%).

Както се вижда от резултатите в първия блок от въпроси в анкетната карта, организационната култура е от особено значение за всички работещи в изследваните организации, тъй като от нея пряко зависи до каква степен и как ще бъдат реализирани основните задачи в организацията и дали ще бъдат реализирани мисията и визията ѝ по най-добрия начин.

При втория основен блок от анкетната карта, включващ въпроси за системата от ценности и стандарти на поведение, става ясно, че 94,30% от всички респонденти познават добре мисията на своята организация и 79,75 % посочват, че в тяхната организация е налице етичен кодекс от норми и стандарти за осъществяване на професионалната практика. 68,35% от всички респонденти посочват, че харесват изградените в техните организации правила и норми на поведение, като 21,52% от тях – че не харесват създадените норми, а 10,13% смятат, че изградените норми на поведение: биха могли да бъдат малко променени; изискват „по-осторожно съблюдаване“; не се спазват („не се спазват от всички“) или се изпълняват частично.

Голяма част от изследваните лица (60,13%) посочват, че техните ученици и студенти познават спецификата на своята организационна култура, а едва 39,88% – че те не я познават.

Ние искаме да разберем откъде и по какъв начин респондентите са получили информация за спецификата на културата на организацията, в която работят, тъй като смятаме, че човек съзнателно или несъзнателно прави избор на работното си място. Това е вторият избор, който човек прави в своето развитие, след като е избрал професията си, обучавал се е и иска и търси начин да се реализира на професионалното поприще, което е пожелал в дадения период от своето развитие. Подборът на организация, в която да работиш, особено образователна институция, не е

случаен и в повечето случаи пряко зависи от това дали ще ни приемат на работа и дали ние още в периода на кандидатстване, интервюиране за работното място, ще намерим общи неща с работещите в нея, ще ни хареса климатът. На въпроса „По какъв начин работещите във Вашата организация получават информация за спецификата на нейната култура?“ респондентите ранжираха своите отговори по следния начин:

- чрез наблюдение в процеса на работата (39,24%);
- от другите членове на нашата организация в процеса на неформална комуникация (37,34%);
- от ръководителя на звеното (отдела, екипа) (35,44%);
- имали са информация за организацията и нейната култура, преди да започнат работа в нея, тъй като са се обучавали в институцията, получили са информация по неформален път от различните медии и от хора (25,95%);
- в рамките на специални събития, чрез специалните информационни съобщения (22,15%);
- при кандидатстването за работа (12,66%).

Голяма част от работещите в образователните институции в движение са получавали информация за спецификата на организационната култура, но немалък процент – 25,95%, са имали предварителна информация за нея. Този резултат потвърждава и тезата, че го голяма степен хората са готови, отворени да се приобичат към съществуващите порядки в организациите, в които работят.

Образователните институции са специфичен тип институции и поради факта, че основната им дейност е свързана с преподаването и овладяването на научни знания и умения на погроставащата личност, като за нас особено интересно бе да разберем дали съществува връзка между личните и организационните ценности на работещите в тях. За тази цел поискахме да разберем кои пет ценности са особено значими за специалистите, работещи в образователните институции, като личности и като експерти. При изготвянето на анкетната карта бяха използвани 18-те крайни и 18-те инструментални ценности на Milon Rokeach. Според него крайните ценности отговарят на личната увереност на индивида за достигане на целта, а инструменталните ценности включват личната увереност за желаното достигане на поведението или начина на поведение на индивида. Крайните ценности често водят до формирането на норми или неформални правила на поведение или на такъв вид поведение, което се смята за значимо за голяма част от групата или организацията, като искреното или учтиво поведение между хората. За да установим какви са приоритетните крайни и инструментални ценности на работещите в образователните институции, ние им зададохме въпроси, в които включихме двата вида ценности, формулирани от М. Rokeach, чрез които целяхме да установим личните и организационните ценности.

Резултатите от този въпрос ще бъдат представени в таблица, за да имаме по-ясна картина по въпроса.

Таблица 1. Ценности и характеристики, важни за личността и за образователната институция

Ценности с особена важност за личността, работеща в образователна институция	Характеристики, които трябва да притежават работещите в образователните институции
Сигурност за семейството (грижа за хората които обичаме) – 69,62%	Способен (компетентен, ефективен) – 71,52%
Свобода (независимост, свободен избор) – 43,04%; Успех (удовлетворение) – 43,04%	Полезен (работи за доброто на другите) – 53,16% Човек с въображение (инициативен, креативен) – 53,16%
Живот в свобода (без войни и конфликти) – 36,08%	Интелектуален (инициативен, креативен) – 36,71%
Самочувствие (самоуважение) – 33,54%	Умеещ да се контролира (въздържан, самодисциплиниран) – 36,08%
Истинско приятелство (близко другарство) – 31,01%	Търсещ и изискващ (сърдечен, учтив) – 41,5%

Резултатите на тези два въпроса недвусмислено говорят, че за работещите в образователните институции от особена важност и приоритет е сигурността на семейството, следвана от необходимостта да бъдат свободни, независими, когато правят избори, вземат отношение по един или друг въпрос и желаят да постигнат успех и удовлетворение от реализираната професионална дейност. За да бъде един учител творец, за да може да предаде учебното съдържание по най-добрия начин, той трябва да има свободата да прави избор на методите и средствата, по които ще го осъществи. Творците формират творчески личности, а свободата и усещането за успех е в основата на творческия процес и когато за голям процент от респондентите тя е значима ценност за тях като личности, то това ни дава основание да смятаме, че те биха могли да формират свободни личности, изпитващи желание да се чувстват удовлетворени в това, което правят. Само една свободна личност може да формира желанието у личността да иска да се развива, като търси истината. Мислещите хора имат самочувствие и тези хора могат да подпомогнат да бъдат изградени цялостни личности – личности, които да имат знания и самочувствие за това, което са, за това, което могат, и да не се притесняват да се заявят пред обществото, работодателите.

Когато образователните институции се стремят да назначават и в тях работят способни и амбициозни хора, хора, които се стремят да работят за доброто на другите, полезни са (работят за доброто на другите), притежават въображение (инициативни и креативни личности), то те ще вървят напред и ще се развиват, тъй като не им липсват ентузиазъм, воля и желание. През последните години у нас обществото се намира в особено състояние на превъзбуда и изнервеност, очакванията към образователната система са големи от страна на обществото и ако в нея работят хора, които умеят да се контролират (въздържани, самодисциплинирани), хора, които търсят истината и изискват от себе си и другите (сърдечни, учтиви), то тогава и отношението към нея ще е по-позитивно. Самият факт, че респондентите ги ранжират сред първите пет значими характеристики за организацията, означава, че хората, които работят в образователните институции, се стремят към създаването на баланс и извеждането на училището, респективно на образователната система на едно по-високо ниво на обществена значимост.

Както се вижда от резултатите на въпросите във втория основен блок, работещите в образователните институции познават мисията си, съществуват правила и норми, които се познават в значителна степен от работещите в изследваните организации. Голям процент от децата, студентите, обучаващи се в изследваните образователни институции познават спецификата на тяхната култура (60,13%).

При *третия основен блок*, включващ въпроси относно съществуването на девизи, лозунги и символи, 9,49% от респондентите посочват, че не знаят да съществуват такива, 50,63% смятат, че не съществуват, а едва 39,87% – че те са налице. В същото време 84,18% от всички респонденти посочват, че тяхната организация притежава фирмен знак (символ/лого), 0,63% не знаят, че съществува такъв, а 15,19% смятат, че не притежават фирмен знак. 87,22% от всички респонденти, които знаят за съществуването на фирмен знак (символ/лого), посочват, че той отразява адекватно целите, задачите, философията и мисията на организацията им, и много малка част от изследваните лица признават, че не могат да дадат еднозначен отговор на въпроса (12,78%).

90,23% от респондентите, посочили, че знаят за съществуването на символ (знак, лого) на организацията, отчитат, че символът (знак, лого) на тяхната организация се използва в документацията, 61,65% – в рекламните материали, 48,87% – при церемонии, 45,86% – в подаръци и сувенири, и 32, 33% – че те са елементи от интериора.

Резултатите от тази група общи въпроси ни показват, че е налице силна култура на изследваните образователни институции, тъй като голяма част от хората познават фирмения знак (символ, лого) на своята организация, знаят къде се използва, какво означава. Фирменият знак (символ, лого) отразява адекватно целите, задачите, философията и мисията на организацията. Тук прави впечатление, че голяма част от хората не познават или не са чували за специфични девизи или лозунги, използвани в тяхната организация, което, от своя страна, идва да ни покаже, че ръководството би трябвало да положи повече усилия, за да ги популяризира сред работещите в тях, чрез които би могло да повиши и изпълнението на ежедневните им задължения и по този начин да бъде реализирана по-успешно и ефективно мисията на организацията.

При *четвъртия основен блок* на анкетната карта 31,01% от респондентите посочват, че съществуват митове и легенди относно създаването на тяхната организация, но реално почти никой не посочва конкретни такива. Това, от една страна, може да ни покаже, че хората не са разбрали въпроса или не са искали да отговорят реално на него, тъй като не съществуват организации, в които да липсват значими събития, случки, ритуали при осъществяването на тяхната мисия за реализирането на задачите им, особено в този тип организации. 45,86% от изследваните лица посочват, че не знаят кой е основният герой във фолклора на тяхната организация. Останалите респонденти посочват, че основен герой във фолклора на тяхната организация е *директорът, помощник-директорът, определени учители, по-старши учители, ученици и учители; професор; преподавател; бивши декани и преподаватели*.

Както се вижда от резултатите и по този показател, респондентите показват силна организационна култура, тъй като в голяма степен те са единни в отговорите на двата въпроса.

Петти и шести основен блок от анкетната карта ще бъдат анализирани заедно, тъй като част от въпросите в шести основен блок са взети от анкетната карта на Томас Харисън и те ще бъдат обединени с оглед по-добро изложение на резултатите от изследването.

Тук интересното в резултатите е това, че изследваните лица имат идентични изисквания към ръководителя на институцията и към прекия си ръководител. Тези резултати говорят сами за себе си, тъй като ясно показват наличието на една силна култура в изследваните образователни институции. От друга страна, ни показват, че ръководителите (директори, началник звено/отдел) на образователните институции изпълняват своите задължения, като ги съгласуват. Те са екстравертни личности и съвестно изпълняват своите задължения.

Според 51,90% – 52,53% добрият ръководител на организацията, на звеното, трябва да умеє да комуникира ефективно с хората. Той трябва да е любезен, сърдечен и да се грижи за другите. 43,04% – 44,94% смятат, че ръководителят трябва да предизвиква позитивни емоции и да мотивира (провокира) служителите си да изпъл-

няват по най-добрия начин поставените им задачи. 41,14% – 40,51% от анкетираните специалисти посочват, че добрият ръководител трябва да е организиран и самодисциплиниран. Както се вижда от отговорите на тези два въпроса, респондентите смятат, че техните ръководители трябва да могат да съгласуват действията, да са екстраверти и да изпълняват съвестно своите задължения. Добрите лидери в повечето случаи са екстраверти, тъй като би трябвало да могат да увеличат след себе си подчинените, за да могат съвместно да постигнат поставените цели и задачи пред организацията. Разбира се, през последните години се появи тезата, че и интровертите не бива да бъдат пренебрегвани като лидери, но те в повечето случаи са по-добри при решаването на ситуационни проблеми, тъй като не могат да бъдат много дълго време устойчиви и най-вече трудно успяват да увеличат хората след себе си. Налична е и известна погмяна, но като цяло ръководителите на образователните институции би трябвало да бъдат екстравертни личности, за да могат да комуникират ефективно както с учителите и работещите в образователната институция, така също и с децата, студентите и родителите на децата.

Следващите въпроси, чрез които се цели да се направи характеристика на добрия ръководител и добрия подчинен, са взети от анкетната карта на Томас Харисън. Резултатите от анкетната карта при тези въпроси показват устойчиво преобладаващ тип култура, а именно *култура на ролята*, следвана с много малка разлика в отговорите, дадени от респондентите от *култура на задачата*.

Образователните институции притежават много специфични характеристики, които обуславят преобладаващия тип култура на ролята, а именно:

- изпълнение на строго специфични функции и задачи, неприсъщи на други организации;
- образователните институции имат ясни и точни правила на работа и процедури за осъществяване на основните задачи и функции на организацията;
- при наличието на устойчива социална среда (адекватна нормативна база, адекватни очаквания на обществото и ясно дефинирани целеви групи), образователните институции могат да функционират пълноценно и да задоволяват потребностите на обществения поръчител.

Пълния текст четете в сп. „Педагогика“, кн. 1



Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз Буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз Буки“

1. Стандартни карета на вътрешна страница:

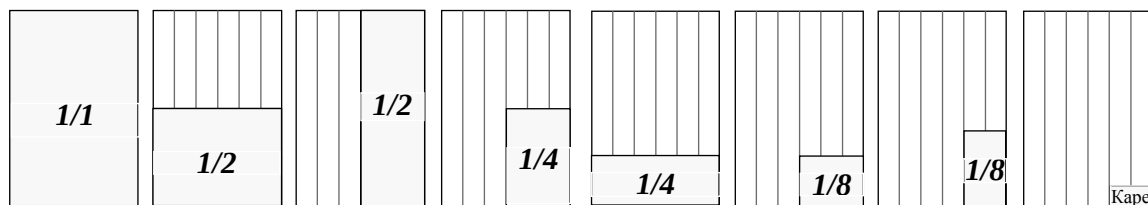
Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница - 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница - 256 мм/194 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
- 125 мм/388 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
1/4 страница - 256 мм/97 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
- 125 мм/194 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
1/8 страница - 125 мм/97 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
- 83 мм/147 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

Цена за първа страница:

4 лв. на кв. см;

Цена за последна страница:

2 лв. на кв. см.



2. Вложки - 1000 бр. - 80 лв.

Научни списания на издателство „Аз Буки“

1. Цена за вътрешна страница (в лева)

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60 % оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40 % оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100 % оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз Буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз Буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2012 г.